

*Folyóiratcultúra,
Sajtóreform,
Sajtótudomány*

*Írta:
dr. Riegler Imre*

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RT. NYOMÁSA
BUDAPEST, 1936

*Különlenyomat
az Országút 1936 májusi számából*

Felelős kiadó: Dr. Riegler Imre

Napjaink közkeletű terminológiája szerint a sajtójog szabályait reformálni kell.

Akik e véleményen vannak, — nincsenek egyedül — azonban, sajnos, épp azok kívánják ezt, akik legtávolabbról sem ismerik a magyar sajtó tradícióit, alkatát, szerkezetét, adatszerúségeit s nem ismerik azt, hogy minden rendezésnek premissája: *magának a sajtótudománynak rendezése*; a magyar sajtótudományi intézet megalapítása.

A sajtó manapság már nemcsak a közszabadságok egy fontos láncszeme. Az önálló nemzeti életet élő magyarság egyetlen, lélekezsmódja, a trianoni kilencmillió magyar hangja. Amely lehetővé teszi a szűk hazai térből *a középeurópai térbe való emelkedést* a szellem kapillaritása révén ...

Az újítók nem akarják meglátni e hatalmas szövevényt, melynek érhálózatában a nemzeti lelkiismeret lüktet, s amely a főváros napilapjaival »százezreket emelt ki a műveletlenségből, irodalmi értékeket népszerűsített«,¹ — vidéki hálózatában pedig, a feneketlen sárba merült és dülőutak mentén eltemetett

népmilliók közé vitte el a tágabb és szűkebb világnak őket érdeklő eseményeit; nem akarják észrevenni a szerte megjelenő: heti, havi folyóiratokat és szemléket, a nemzet munkáló, élő lelkiismeretét. Melyeknek világnézetéből és gondolataiból a tömegek gondolatai fakadnak, *ahol a korszellem születik, szavukba formálódik...* Az újítók — álljanak bármely táborban is — elfelejtik, hogy sokkalta *nagyobb* korokban sokkal nagyobb emberek is megtorpantak, kételyekbe merültek és ahelyett, hogy a jog mezébe leplezett erőszakkal akartak volna *egy* újabb, esetleg rosszabb alkotást létrehozni, inkább az életre bízták a sajtó átformálását. Amit az el is végzett.

Szellemileg új arca formálódott a magyar sajtónak.

Amint egész életünket át kellett állítani az utóbbi tizenöt évben, *úgy* a háborúelőtti s utáni publicisztikai szemléletben is mélyreható változás állott be: *a kismagyar szemléletet felváltotta az új, nagymagyar szemlélet.* Azelőtt a szilárd államkeretben csak belpolitika létezett, közjogi harcaink ismertetése volt a közvéleményirányítás legmagasabb telj esítménye. Sajtónk ma kitért az egész világ felé. A külpolitika mindennapos és elsőrendű problémává fejlődött. De elmélyült az újságírás befelé is. Mert a közélet, a társadalom levegője is tele lett valamely súlyos feszültséggel: a gazdasági ellentéteknek, a politikai mérközés bizonytalanságának, a szociális ellentéteknek valamely nyugtalanító árnyékával.

Külpolitikában tanultság és önfegyelem (hány-szor volt szükség, különösképpen a legutóbbi időben, hogy a magyar sajtó vallja azt a mondást: *wrong or right, my country — helytelen vagy helyes, az én hazám ...*); *belpolitikában nevelés és felvilágosítás*

(a szélsőjobb egyik vezető embere szögezte le rövid néhány éve, hogy a magyar sajtónak, a magyar közszellem vezetőinek az a legfőbb hivatásuk, erényük, eredményük, hogy a kor vezető eszméit a magyar politikába, gazdasági és kulturális köztudatba sikerült átvinni), — *ez lett alapjelleme.*

Tárgyilag is keményebb vonásokkal határolta el az élet a sajtó mai arcát a háborúelőttitől. Három rétegre: a fővárosi 21 napilapra, a vidéki lapokra és a heti, havi folyóiratokra.

Egy, a vidéki sajtóról szóló műben olvassuk s ez nem is tagadható, hogy a fővárosi sajtó nem tudott az egész ország sajtója lenni.² A nemzeté lehetett, de szempontjai, kritikája, politikája a főváros igényei szerint igazodik. A magyar vidék kulturális, gazdasági és közéleti munkásságának eszköze a vidéki sajtó lett.

Ám az élet szekréciója nemcsak ily finom szálakban, hanem sokkal nyersebben, a számok világában is megnyilatkozik. 1930-ban megjelent 1230 lap, 1934-ben 11+77. Ugyanezen időszakban a postára adott lapok példányszáma tíz és fél millióval csökkent. Ami azt jelenti, hogy *az általánosan csökkent példányszám mellett, a meglévő lapok térvesztése mellett — emelkedett az összes lapok száma, S* nőtt azóta is. Megbomlott egy egyensúly, amely nem volt igaz, *a nemzet életének megfelelő s kialakult egy új egyensúlyi helyzet;* születtek új lapok: *új szemléletek, új akarások, új színeződések visszasugárzására.*

Tárgyi és szellemi specializálódás törte szét sajtónk alkatát. A lapok mennyiségi lepusztulásával egyidejűen keletkeztek az új lapok, *(főleg nem engedélyezett lapok!)* amelyek élnek, terjednek — szük-

ségletet elégitenek ki s a magyar léleknek új kitárulását, gazdagodását sejtetik.

Ízlések, akarások, írók, mozgalmak leváltak a nagy egységekből és saját differenciáltabb irányukban megvalósulva, világunknak *finomabban tagolt és alaposabban megmunkált rajzát* készítik. Részleteket kutató célzat, eszmében aktuálisabb, térben helyibb színeződés vonja magára a szemlélő tekintetét és teszi — az el nem fogúit fő előtt — *kultúrálódásunknak, szociálisabb életünknek e vágyát vonzóvá*.

Ellenszenvesebbé teszi azonban folyóiratainkat valami, bizonyos körök előtt. Folyóirat soha nem volt csupán hasznot kereső, rideg vállalkozás. Álláspontját, — nem, mint bizonyos lapok — a kifizetett nyugták szerint méri. Ezenkívül: megengedheti magának a szenzációk mellőzését, amelyekről többé-kevésbé kiderül, hogy csak bizonyos mértékig fedik a valóságot. Megengedhetik maguknak az igazmondás, az őszinteség fényűzését, az egyszer kimondott szóhoz való ragaszkodást. És mert hangjukban, tevékenységükben *hivatást* látnak, létalapjuk, miként *Széchenyiről* olvassuk egyhelyütt: »sajtópolitikai álláspontjának erkölcsi alapja a szó szentsége és a gondolatközlés szabadsága. Ezeken az alapokon áll ő maga publicisztikai tevékenységében, amellyel hazáját, nemzetét, faját új idők új viharaira megedzeni, álmából felkelteni, a mulasztottak pótlására és emberibb jövő alapozására serkenteni akarta«. ³

Amikor e sorokban megkíséreltük a háborúutáni magyar sajtó szemléleti és tárgyi fölfejlődésének vázlatát adni s alább jogi, meg egyéb kérdéseibe

kívánunk belevilágítani, — le kell szögeznünk egy fájó momentumot. Sajtónk sorsa igen hasonlít egy másik, valóban népi szellemtermék sorsához; mint a népballadák kutatói⁴ munkájuk közben ébredtek rá annak tragikus voltára: gyűjteni, megörökíteni s miközben ezt teszik, látniok kell, hogy szinte elkéstek, mert ez a népi életforma halódik, — úgy a sajtó jogrendjét, jellegzetes számadatait akkor taglaljuk, tudományos helyét akkor kívánjuk, amikor erre a halálos ítéletet épp készülnek kimondani?!

Ez a »tragikus segítség« adj a az erőt, hogy a sülyyedő jog és a sorvadó erkölcs — hisszük nem végső — fázisait lejegyezzük.

Akkor, amidőn *Pozsonyban*, 1780 január 1-én, tehát 156 éve megindult az első magyarnyelvű hírlap, a Magyar Hírmondó, számos rendelkezés akarta az élet útján megállítani. 1730—1812-ig a sajtóra vonatkozóan kerekszámban 20 rendelet látott napvilágot.⁵ Mindez ellenére 1790 körül 300 röpírat jelent meg tiltott módon.⁶ Ugyanez időben, az 1790-es országgyűlésen merül fel a sajtószabadság kívánalma, amely sokkal erősebben nyilatkozik meg a megyék felirataiban. Gömörmegeye 1793-ban felír a helytartótanácsához, többek közt mondván: »a gondolat szabadság és a gondolatközlés szabadsága emberi jog, melyről lemondani nem lehet s mely erősebb minden tétel-jognál«.⁷

1825-ben az országgyűlésen újból felmerül a szabadsajtó gondolata: egyelőre nem valósult meg, hanem a rendek *Kossuth* Lajosnak és *Orosz* Józsefnek megbízást adtak, hogy készítsenek könyvomatot lapot.⁸

De a gépet lefoglalták s Kossuth kézzel sokszorosítva adja ki tudósításait. Ugyanígy jelentek meg *Országgyűlési Tudósításai* az 1833—36. évi országgyűlésiről, majd ennek berekesztése után *Törvényhatósági Tudósítások* címen, a megyék életéről.

Röpiratháború⁹ után az 1839-es országgyűlés alsóháza újból fölemelte szavát a sajtószabadság és a tudósítások szabadsága érdekében, majd 1841 január 2-án megindult a Kossuth Lajos szerkesztette *Pesti Hírlap*...

A szabadsajtó megszületése tehát aránylag rövid időre, egy mozgalmas félszázadra néz vissza. *Jogi előzményei azonban évszázadosak.* A tudomány a *Prima Nonusra*, a *Hármaskönyv* I. részének a nemesi jogokat összefoglaló 9. címére hivatkozik, hol a 4. § kimondja, hogy a »törvény rendén kívül még a fejedelem sem háboríthat senkit személyében vsígy vagyonában«. Törvénymagyarázat: a személy és vagyon biztonsága nemcsak a természeti személyre és jószágra vonatkozik, hanem az estzmei javakra, gondolatra és termékeire is.¹⁰

Ezt vallja *Hajnóczy* az 1791-ben megjelent *Dissertatio politica publica de regiae potestatis in Hungária limitibus* (70. és 153)¹¹ c. munkájában.

Utálnak íróink az 1553: XXIV. és 1599: XLV. törvénycikkekre, amelyekkel a magyar országgyűlés már ekkor befolyt a sajtóügyekre. Újabb törvényes rendelkezés az 1791: *XV. törvénycikk, mely kimondja a szabadsajtó elvét.*¹²

A törvény ellenére rendeletek szorítják le a következő évtizedekben a sajtót. Hiába mondja *Széchenyi* a Stádiumban: »... mindenki művelheti lelki mezejét, ezen utolsó sokkal szentebb tulajdon az elsőnél.« (t. i. birtokánál)¹³ és *Deák* kétizben is, 1836

január 23-án és 1839 június 21-én, hiába tiltakozik a rendeletek, a cenzúra ellen.¹⁴

1848: XVIII. törvénycikk első paragrafusában született meg a szabadsajtó: »az előző vizsgálat el-töröltetvén örökre s a szabadsajtó visszaállítván, ennek biztosítékául rendeltetnek: gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és szabadon terjesztheti«.

Rövid, dicső élet után követte ezt az 1852-es osztrák sajtópátens, 1865-ben a helytartótanácsnak rendelték alá királyi leirattal és utasítással a sajtó-ügyeket, majd 1867-ben visszaállították az 1848-as törvényt, Erdélyre 1871-ben, Fiumére, a határőr-vidékre 1900-ban terjesztették ki.

Csakhamar azonban hiányosságait érezték a törvénynek. 1899-ben, 1907-ben utasította a parlament a kormányt új törvény hozatalára. 1910 nagyjelentőségű esztendő a magyar sajtójog kodifikációjának történetében: a *Magyar Jogászegylet Pozsonyban* — iszándékosan az első magyar nyelvű lap születés-helyén — értekezletet tartott, a »Sajtótörvény re-formjának »főbb kérdései« címen. Ennek határozata:

- 1) szükséges a sajtótörvény reformja
- 2) ez a reform erősítse meg a sajtószabadságot, akként, hogy az író gondolatközlésének szabadsága biztosítassék
- 3) a sajtószabadsággal való visszaélés körüli eljárást biz-zuk kizárólag a független magyar bíróságra, kizárván a rendőrség praeventív beavatkozását és represszív intézkedését
- 4) a sajtójogi külön felelősségi rendszer kedvezményében ne részesítsünk oly sajtótermékeket, amelyek az iro-dalom semmilyen ágában helyt nem foglalhatnak

- 5) ha a sajtószabadságnak mindent megadunk, ami életrevalóságához szükséges: adjunk módot arra is, hogy ami sérelmet a sajtó okozott, azért az elégtételt a közérdek és a jogos magánérdek biztosan megkapja.¹⁵

Ezután került sor a ma is életben lévő 1914:XIV. törvénycikkre, melyet kiegészít elsősorban a 4578/1920. M. E. rendelet, a lapok engedélyezéséről s még számos rendelet.

Meg kell emlékeznünk még arról a sajtójogi értekezletről,¹⁶ melyet az országgyűlés delegációs termében 1929-ben, a törvényhozás tagjainak, a szakminisztériumok és a sajtó képviselőinek bevonásával tartottak, amely széleskörű megbeszélés legpregnánssabb érvét az a felszólaló mondotta, aki Zsitvay Leónak régelhangzott szavait idézte: *»A sajtótörvény alapja a sajtószabadság és célja a szabadság védelme. Erre kell a fősúlyt fektetni, mert ez az alkotmány kiegészítő része, tehát főként közjogi érték. Ezt az értéket annyival inkább kell féltékenyen megőrizni, mert a sajtószabadság ikertestvére, a nyilvános szólásszabadság és a szabad gyülekezési jog még eddig törvény által nem nyert szabályozást.«*

A magyar sajtójog életének megfogható jegyei ezek. Soha megállapodásra kérdéseiben nem jutottak. E terep, melynek természetéből folyik, hogy korát meg kell előznie, *megíteltetés ében* — mintha mindig elmaradt volna korától. A liberális korban konzervatívnak tartották, a mai konzervatív irányzat liberálisnak tartja.

Ez az örök vajúdás és tisztázatlanság egy nagy hiányra veti rá a fényt: a sajtóról minden korban sokat beszéltek, de annál kevesebbet írtak. Közkönyvtáraink köteles példányait átnézve, gyér jogi irodalomra bukkanunk.

*Jogi monográfiákban szegény a tárgy.*¹⁷ Végigtekintve látjuk, hogy akkor, amikor egész szellemiségünk, sajtónk alkata megváltozott — bármely oldalról nézzük: sem az alkotmányjog csillámlását, sem a büntetőjog fényét nem látjuk erősen köréje verődni. Csekély anyag az, amely szemcséivel a tárgy felületére újabban rárakódott. Egy jogi monizmust, melyet nálunk, igazi jogásznemzetnél e tárgynál megkívánhatunk, teljesen nélkülözünk; jogunknak ez az »önzetlensége«, távolállása a káros befolyásoknak, tudatlanságnak és a szenvedélynek engedhet utat.

A fennálló jogállapot mérlegelésében is csak kiábrándító megállapításokra juthatunk. *Tagadhatatlan, hogy az 191U: XIV. törvénycikk és az azt kiegészítő rendeletek halmaza kuszáltságot teremtett. Amellyel* azonban mindig a hatalom élt — a maga javára, azt a hatalom kezelte s magyarázta. E szabályokat rendszerbe szedni s a kivételes állapotokkal indokolt rendkívüli intézkedéseket hatályon kívül helyezni: korszakos cselekedet volna. Azonban épp napjaink jogokat megszorító, központosító ideológiája e rendezést valószínűleg arra használná fel, hogy — a nagy idők elveit tükröző szabályokat megcsonkítsa.

A magyar törvény rendelkezéseiben felvilágosodottabb, szerkezetében egységesebb, mint a legtöbb állam (még Anglia vagy Franciaországot¹⁸ is beleértve, pl. felelősségi rendszerében) *sajtójogi szabályai.* Félő azonban, hogy az új rendelkezésben épp a törvény nemes szelleme elnyomatnék s helyettük a rendeleti jogalkotás elhamarkodottsága, felelőtlensége és indulata terülne szét.

Mi a magyar sajtó? Mit reprezentál az — anyagban, munkásaiban adatszerűségeiben?

Értékes ismereteket nyújt a központi «statisztikai hivatalnak *négyévenként* megismétlődő gyűjtése és publikációja.¹⁹ Legelőször 1926-ban vették fel, majd 1930-ban, utoljára 1934. évre vonatkozóan.

Hazánk a nemzetközi sajtó koncertjében a 19. helyen áll 1477 lapjával maga mögött hagyva 28 más államot, többek között Argentínát, Németalföldet, Ausztriát. 1926. évben 934, 1930. évben 1230 volt lapjaink száma. Az első négy évben az emelkedés 296 (31-7%), a másodikban (1930—34. évek) 247. (20-1%.)

Budapesten 1003, a vidéken 474 lap jelent meg. Az ország valamennyi városában és 72 községben, tehát összesen 127 helyen jelent meg lap. Vidéki városaink részesedése a kiadásban: Debrecen 30, Szeged 26, Miskolc 19, Győr 18, Újpest 17, Sopron, Szolnok, Szombathely 14—14, Pécs 13, Székesfehérvár 12, Kecskemét 11 lapnak volt megjelenési helye. Számos helyen tíznél kevesebb lap jelent meg.

Sajtókultúránkra sokkal jellemzőbb annak közlése, hogy egy-egy lapra mily lélekszám jut. A lapsűrűség aránya legkedvezőbb Budapesten, ahol 1930. évben 1242 lélekre esett egy lap, 1934. évben 1024-re, — legkedvezőtlenebb az előbbi városok közül Kecskeméten, bár ott is javuló irányzatot mutat. 1930-ban 7951, 1934-ben minden 7339 lakosra esett egy-egy lap.

Az új szellemiség kialakulását mutatja, hogy az 14-77 lapból 890 a háború után, 1921 óta indult meg.

Országos érdekű 981, helyi érdekű 496 lap volt. Tartalom szerint (Budapesten): politikai 281, társa-

dalmi 227, vallási 153, ipari 84, pedagógiai 73, közgazdasági 71, kereskedelem, közlekedés, utazás 60, közigazgatás, rendészet, hadügy 58; vidéken is túlnyomóak a politikai lapok: 209, vallási 74, társadalmi 42, a többi közigazgatási, pedagógiai és vegyes.

Magyar nyelven jelenik meg 1423, idegen nyelven 54 orgánus. A magyar nyelvű sajtó kiterjedését látjuk abban, hogy 1930-ban még 95.1% jelent meg magyarul, 1934-ben 96.3%.

Akkor, amikor a lapok számának állandó emelkedését, gyarapodását méltatjuk, amely azóta *jóval emelkedett az azóta megindult folyóiratokkal* (1934. év óta), — figyelemmel kell lennünk arra a *sorvadásra*, ami a példányszámok lecsökkenésében jelentkezik. A postára adott lapok példányszáma erre nézve is hiteltérdemlő tájékoztatást nyújt: 1930-ban postára adatott 110.6 millió példány, 1931-ben 103.9, 1932-ben 103.7, 1933-ban 101.2 és 1934-ben 100.1. Ebből a 10.5 milliós apadásból a belföldre küldött példányok száma 8.3 millióval, a külföldre küldötteké 2.2 millióval csökkent.

A sajtó munkásainak személyére²⁰ is képet nyerhetünk. A szellemi munkások (192.910) számából 907 vallotta magát szerkesztőnek és hírlapírónak. 877 férfi és 30 nő. Budapesten 654, Szegeden 27, Miskolcon 21, Debrecenben 15, Pécsen 14, Kecskemét, Székesfehérvár 11; egyéb helységeken 10-nél kevesebben.

Főiskolai végzettségük 350, érettségizett 460, hat középiskolát 49, négyet 41, csak elemi 7 végzett.

Hivatását tíz évnél régebben folytatja 468, öt-nél 246.

Bepillantást nyújtanak a legnagyobb számban megjelenő sajtótermékekre vonatkozóan, a budapesti

21 napilap szociális szerepére és szellemi kiszolgálására²¹ a következő adatok (mennyi munkatárs dolgozott egy-egy lapnál?): Budapesti Hírlap 28, Esti Kurír 22, Friss Újság 14, Függetlenség 16, Kis Újság 10, Magyar Hírlap 26, Magyarság 29, Mai Nap 9, Nemzeti Újság 28, Népszava 22, Neues Politisches Volksblatt 8, 8 órai Újság 26, Pesti Hírlap 40, Pesti Napló, Az Est, Magyarország (együtt) 79, Pester Lloyd 29, Új Lap 3, Új Magyarság 32, Új Nemzedék 20, Újság 31. — Hétfői lapoknál: A Reggel 16, Budapesti Montagszeitung 5, Hétfői Napló 18, Magyar Hétfő 8, Reggeli Újság 13.

A sajtótudomány — mikor erről beszélünk, nem a nálunk is megkísérelt mechanikus újságíróképzésre gondolunk — külföldön elismert, gyökeret vert és megmunkált tudományág. *Termékeny kutatómunka* folyik benne, melyben oly társadalmi jelenséget látnak és vizsgálnak, mint más ágában a társadalomtudománynak; sőt annál nagyobb nyomatékkal teszik ezt, mert az emberi együttélés egyik legsajátosabb megnyilvánulási tüneményét látják benne, mely jórészt még felderítésre váró kérdéseivel *hálás feladatokot nyújt a kutatóknak*.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet és a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézete a két legátfogóbb szerv, ezek azonban inkább a kérdések és szempontok elvi rendszerezését, egységesítését munkálják. Adatszerűségeket gyűjt s ezzel siet a kutatók segítségére a Nemzetközi Szerző jogvédelmi Iroda, továbbá ennek folyóirata, a *Droit d'Auteur*. Adatok találhatóak még a *Góthai Almanachban* is.²²

A részlet jelenségeket, a nemzeti jelenségek kivizsgálását már az államoknak sajtótudományi intézetei végzik. E tudomány kezdete igen régi időkre nyúlik vissza: már a XVII. század második felére tehető.²³ A modern sajtótudomány megalapítója *Bücher* Károly német nemzetgazdász, ki 1916-ban megalapította a lipcsei *Institut für Zeitungskunde*-s híres munkáival a: *Die Entstehung der Volkswirtschaft* egyik fejezetével és a *Die Grundlagen des Zeitungswesens* c. alapvető dolgozatával s egyéb munkáival indította meg a belterjes kutatást. 1928-ban, a kölni *Pressa*, a sajtóvilágkiállítás idején már 12 sajtótudományi intézet volt Németországban.²⁴

Igen fejlett e tudomány az Egyesült Államokban, Franciaországban (lillei egyetem), Svájcban (zürichi egyetem), Angliában, Olaszországban (perugiai egyetem) és Japánban. Hollandiában és Magyarországon ily intézet nincs.²⁵

Pedig égető »szükség van rá, mert sajtónk oly fejlett, hogy a tudományos kutatás és rendszerezés tanulságait nem nélkülözheti. Kodifikációnkon kívül közvéleményünk is ezt sínyli, mert az idevonatkozó anyag nincs féltárva és összehasonlító módszereknek nem vethető alá; alkotmányjogunk is ezért néz helyrehozhatatlan veszélyeknek elébe ibármely reform-» tevékenységnél, mert ha nincs együtt a tudományos anyag, nincs tájékozva a tudományos és szakközönység, nincs előkészítve semilyen részletprobléma — úgy csak szolgai módon, valamely idegen sajtótörvény lemásolása következhetik. S ahogy a magyar nép szabadságszerető géniuszának száz évvel ezelőtt megfelelt az 1830-as belga sajtótörvény lemásolása, ugyanoly megtiprása volna a nemzeti szellemnek, ha valamely újabb, mai — valószínűen diktatórikus

ideológiából táplálkozó — sajtótörvény lemásolása következne be.

A magyar sajtótudomány és általános sajtóisme múlttal rendelkezik, különösen a legutóbbi évtized munkássága folytán. Azonban a *szerteszt megjelent művek*, ha többje a tudományos szempontoknak megfelel is, *szétfolyinak, egymást nem egészítik ki*, sőt némelykor a tudományos és gyakorlati művek összeütközését is tapasztalhatjuk.²⁶ Már intézmények is vannak, helyesebben intézmények alosztályai, amelyeket egyesíteni kellene, vagy ha ez jogi, szervezeti nehézségbe ütköznék, — úgy szakértő vezető irányítása alatt rendszeres munkaprogrammal és beosztással kell az intézetet létrehozni és a feldolgozásra váró feladatokat elvégezni.

Irodalmunk múltja? Különösen a sajtótörténet kidolgozott; az első mű 1821-ben jelenik meg. Egész sor munka követi.²⁷

Újságíró monográfiák is (Kossuth, Kemény Zsigmond, Rákosi Jenőről) napvilágot látnak.²⁸

Az újság életéről *Szomaházy* István, *Tápay-Szabó* László és mások írnak.²⁹

Egyéb irányú munkák: a központi statisztikai hivatal adatgyűjtései, *Wünscher* Frigyes és *Thurzó Nagy* László bibliográfiái,³⁰ továbbá két folyóirat: a *Wünscher* alapította (1926) *Sajtó*, a *Thurzó Nagy* által kiadott. A vidéki sajtó című folyóiratok.³¹ Almanachszerű a *Sziklay János-Szász* Menyhért szerkesztette Magyar sajtó évkönyve.³²

Az elszakított területekre vonatkozóan *György Lajos*, *Olay* Ferenc, *Tolnai* Gábor és *Kertész* János tanulmányai nyújtanak adatokat.³³

Ez irodalmi vonatkozásokon túlmenően egy nagyjelentőségű tényt állapíthatunk még meg a ma-

gyár sajtótudomány körében: a *Klebensberg* Kimó kultuszminiszter által alapított szegedi sajtótudományi tanszék létét, melyet *Tápay-Szabó* László tölt be egyetemi rk. tanári minőségben.

A magyar sajtótudomány műveléséhez tehát a közeledést a hivatalos hely is megtette. Befejezni már nem tudta, azonban az élet, a természeti szükségesség úgyis parancsolóan fogja sürgetni a Magyar Sajtótudományi Intézet felállítását.

A Nemzeti Múzeumban lévő Országos Széchenyi Könyvtár folyóiratosztálya oly jellegzetes egész, oly nagyterjedelmű hírlapanyagot ölel fel s szív magába állandóan, hogy ez a könyvtár keretében ma-holnap — legfeljebb — jogilag, szervezeten tart-ható s más helyiséget kell elhelyezésére keresni.

Ez képezné a létesítendő intézet magját, természetes hírlaptárát. Kiegészítendő volna ez a szegedi egyetemen elhelyezett sajtótudományi gyűjteménnyel.³⁴ Összekapcsolható volna a központi statisztikai hivatalban folytatott adatfelvételi tevékenységgel. A hírlaptár kiegészíthető volna, illetve ennek egyik osztályát képezné a *Magyar Szociográfiai Intézet*, — gazdag újságkivágot gyűjteményével, melyet állandóan gyarapít s amely különösképpen népi irányú érdeklődésével és gyűjtéseivel a részletkutatásokat elősegítheti. Lényegesnek tartanók az újonnan alakult egyetemi *Kisebbségi Intézet* szoros együttműködését, mely az elszakított részekre vonatkozó anyagot gyűjtene be. E struktúrába illeszkedhetne be a *Sajtó* c. folyóirat, mely tudományos törekvéseivel és közléseivel eddigelé csak egy kisebb kör ismereteit bővíthette.

Az intézet valóban korszerű és hivatása magaslatán álló feladatot tölthetne be. Tudományos jelle-

gével és céljaival biztosítékát nyújtaná tiszta és megbízható kutatómunkának; politikamentességével elejét vehetné minden — ma indokolt — alkotmányjogi aggálynak; feladatot teljesíthetne a külföldi sajtó állapotainak, jogszabályainak ismertetése terén; hírlaphálózatunk alapos tanulmányozásával, sajtó földrajzi helyzetünk felvázolásával kulturális szolgálatot tehetne; végül az elszakított területek magyar betűjének, sajtójának, kultúrájának hivatott órállója lenne.

Ezek lehetnének feladatai. Az alkotmány egyik sarkételének hű szolgálata és elszakított véreink sorskérdései, melyekről, az utóbbiakról, épp a reformvágy idején joggal idézhetjük egy memorandumnak³⁵ kiragadott részletét: ... Magyarországnak mai helyzetében különös tekintettel kellene lennie az elszakított területen élő elnyomott és üldözött magyarság érdekeire. Amikor ma, sajnos, az elszakított területen a kisebbségi jogokat állandóan tiporja az erőszak, igen meggondolandó: helyes-e és nem a legnagyobb veszedelem-e olyan sajtójogi rendelkezéseknek a magyar Corpus Jurisba való beiktatása, amelyeket ellenünk érvül használhatnak fel s amelyeknek példáján elindulva, esetleg az elszakított területeken munkálkodó és küzködő magyar sajtó ellen hozhatnak hasonló intézkedéseket, törvényes formába bujtatva azt, amit leplezetlen erőszak követ el...

*

1. Rédey Tivadar: A fővárosi sajtó szerepe az irodalomban. Klny. a Napkelet 1932 okt. számából.
2. Thurzó Nagy László: A vidéki sajtó. 1928. Bevezetés.
3. Hlatky Endre: Széchenyi sajtópolitikai eszméi a Hittelben. Budapesti Szemle 1929. januári szám.
4. Ortutay Gyula: Székely népballadák. 11. 1.
5. Tarnai János: Sajtójogi dolgozatok. 1913. 91—92. 1.

6. Ereky István: Concha Győző emlékezete. 1935. 28. 1.
7. Tarnai i. m. 100. 1.
8. 1790 óta az alsó tábla, 1840 óta a felső tábla tárgyalásait hivatalos kiadásban nyilvánosságra hozták. A magántudósítások cenzúra alá estek.
9. Dessewffy József gróf: Über Pressfreiheit und Bücherzensur im Allgemeinen und mit besonderer Beziehung auf Ungarn. Lipcse, 1831. — Andrassy Károly gróf: Umriss einer möglichen Reform in Ungarn im Geiste des Justemilieu. Lipcse, 1833. — Kuthy Lajos: Polgári szózat Kelet népéhez. 1841. — Vay Dániel: Eszmetörődék a magyar reformról. Lipcse, 1844. — Szemere Bertalan: Követjel'entési beszéd. (847. — Programm der Opposition. Lipcse, 1847. (Tarnai i. m. 121—123. 1.)
10. Tarnai i. m. 86, 1.
11. U. O.
12. Sándorffy Kamill: Törvényalkotásunk hőskora. 1935. 212. 1.
13. Tarnai m. e.
14. Tarnai i. ni. H7. 1. Kónyi: Deák Ferenc beszédei, I. köt. 225, 329. 1.
15. A sajtótörvény reformjának főbb kérdései. Jogszegyleti értekezések. 1910. évf. 2. füz. 19. 1.
16. Sajtójogi értekezlet irományai. (1929 febr. 18, és 19-én az országháza delegációs termében.) Az igazságügyminisztérium kiadása^ 1929.
17. Irodalom 1900 után: — Összefoglaló művek: Zsitvay Leó: A magyar sajtó jog mai érvényében, 1900. Kenedy Géza: Magyar sajtó jog, 1903. Finkey Ferenc: Az új sajtótörvény, 1923. Isaák Gyula: Sajtótörvény, 1928. — Monográfiák: Gonda Dezső: Polgár, mint esküd, 1900. Üdönfi Miksa: Sajtó eljárásunk és annak fejlődése, 1903. Papp János: A sajtó jog reformja és az újságíró kamarák (Törvénytervezet), 1913. Plesch Árpád: A sajtó jog reformja és az anonimitás kérdése, 1913. Tarnai János: Sajtójogi dolgozatok, 1913. Légmán Leó: A helyreigazítási jog, 1919. Bálás P. Elemér: A sajtó deliktum, 1922. Horváth Dániel: Mennyiben alkalmazhatók a sajtótörvény rendelkezései a fonográf, a gramofon és a film útján terjesztett gondolatra, 1923. Soltész Imre: A sajtójogi felelősség. 1925. Bálás P. Elemér: Sajtójogi bírói gyakorlat, 1928, 1929, 1930. évekre. Balogh István: A terjesztő felelőssége, 1930. Gadó István: A sajtójogi fokozatos felelősség, 1933. Bálás P. Elemér: Funkcionális felelősség a büntető jogban, 1933. Ugyané szerzőtől: Rádió, szerző jog, sajtó jog, év n. Szerzői jogi reformtörvények, év n. Mendelényi László: Eljárás a járás bíróság előtt és a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmények esetében, 1934. — Kommentárok: Valkó Pál: A sajtóról szóló törvény magyarázata, 1914. Gaár Vilmos: A sajtóról szóló törvény cikk és végrehajtási rendelete, 1914. ifj. Balázs Dezső: Sajtótörvény és a 2500/1914. M. E. sz. végrehajtási rendelet, 1914. Kosa Miklós—Kun Andor: Az »ij sajtótörvény, 1914.
18. Angliára vonatkozóan lásd: Horváth Dániel: Sajtó jog és sajtó szabadság Angolországban Sajtó c. folyóirat, 1.930. évf. jan. és köv. számok. Franciaországra Tarnai i. m. 39—73. 1.
19. Elekes Dezső: Magyarország idős zaki sajtója 1934-ben. M. statisztikai szemle. 1935. évf. dec. szám.

20. Sajtó, 1930. évf. 624. 1. Az összeállítás 1928. évre vonatkozik, árnyaiban ma is helytálló.
21. Magyar sajtó évkönyve. 49. 1.
22. M. stat. szle, i. m. 1101. 1.
23. Máté Károly: Sajtó és tudomány, 1929. 5. 1. ós köv.
24. Máté i. m. 7. 1.
25. Máté i. m. 13. 19. 1.
26. M. stat. szle. i. m. 1107. 1. második lábjegyzete.
27. Máté i. m. 16. 1., gazdag irodalommal. Lásd még országgyűlési könyvtár bibliográfiáját.
28. Máté i. m. 18. 1.
29. Szomaházy István: Az újság, 1893. Radó Sámuel: Hírlapírók iskolája. 1909. T. Szabó László: A modern újságírás, 1916. Kálnoki Izidor (Vulpes): Újságíróiskola, 1916. Kass Endre—T. Nagy László: A vidéki lap szerkesztése és kiadása, 1928. T. Szabó László: Az újságírás erkölcstana, 1929. Rozgonyi Ernő: A modern hírszolgálat.
30. Wünscher: Csonka-Magyarország sajtója. IV. kiad. Thurzó Nagy: A vidéki sajtó. 1928.
31. A vidéki sajtóra újabb tanulmányok: Tarr László: A vidéki hetilapokról. Sajtó, 1933 okt. Csizmadia Andor: Folyóiratok a városkultúra szolgálatában. Városok lapja,, 1936 febr. 15.
32. Inkább arányszerűségelven fogadható el.
33. György: A romániai magyar időszaki sajtó öt esztendeje, 1924. Az erdélyi magyarság szellemi élete, 1926. Oiaý: Le presse Hongroise dans les états successeurs, 1918—1928, 1929. Tolnai: Erdély magyar irodalmi élete, 1933. Kertész: Az elszakított területek magyar sajtója, 1935. Országút 2. sz.
34. Meggondolás tárgyát képezhetné a szegedi tanszéknek Budapestre való helyezése.
35. A Magyar Újságírók Egyesülete és a Budapesti Napilapok Szindikátusának emlékirata. (Sajtójogi értek. irom. 1929. 124. 1.)